

PEDAGOGIK MAHORAT

4
2020

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

4-son (2020-yil, avgust)

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

Buxoro – 2020

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal 2020, № 4

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK Rayosatining 2016-yil 29-dekabrda qarori bilan **pedagogika** va **psixologiya** fanlari bo'yicha dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo'lgan zaruriynashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2001-yilda tashkil etilgan.

Jurnal 1 yilda 6 marta chiqadi.

Jurnal O'zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2016-yil 22-fevral № 05-072-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: O'zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko'chasi, 11-uy

Elektron manzil: ped_mahorat@umail.uz

TAHRIR HAY'ATI:

Bosh muharrir: Adizov Baxtiyor Rahmonovich – pedagogika fanlari doktori, professor

Bosh muharrir o'rinbosari: Navro'z-zoda Baxtiyor Nigmatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Mas'ul kotib: Hamroyev Alijon Ro'ziqulovich – pedagogika fanlari doktori, dotsent

Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisodiyot fanlari doktori

Begimqulov Uzoqboy Shoyimqulovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudov Mels Hasanovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Ibragimov Xolboy Ibragimovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Choriyev Abdushukur Choriyevich, pedagogika fanlari doktori, professor

Yanakiyeva Yelka Kirilova, pedagogika fanlari doktori, professor (N. Rilski nomidagi Janubiy-G'arbiy Universitet, Bolgariya)

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudova Muyassar, pedagogika fanlari doktori, professor

Barotov Sharif Ramazonovich, psixologiya fanlari doktori, professor

Jabborov Azim Meyliqulovich, psixologiya fanlari doktori, professor

Sunnatova Ra'no Izzatovna, psixologiya fanlari doktori, professor

Kozlov Vladimir Vasilevich, psixologiya fanlari doktori, professor (Yaroslavl davlat universiteti, Rossiya)

Morogin Vladimir Grigoryevich, psixologiya fanlari doktori, professor (Xakassiya davlat universiteti, Rossiya)

Belobrikina Olga Alfonsasovna, psixologiya fanlari nomzodi, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti, Rossiya)

Chudakova Vera Petrovna, psixologiya fanlari nomzodi (Ukraina pedagogika fanlari milliy akademiyasi, Ukraina)

Tadjixodjayev Zokirxo'ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor

Amonov Muxtor Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor

O'rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor

Axmedova Shoir Ne'matovna, filologiya fanlari doktori, professor

Durdiyev Durdimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Hayitov Shodmon Axmadovich, tarix fanlari doktori, professor

To'rayev Halim Hojiyevich, tarix fanlari doktori, professor

Mirzayev Shavkat Mustaqimovich, texnika fanlari doktori, professor

Mahmudov Nosir Mahmudovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Muhammadjon To'ychiyevich, iqtisod fanlari doktori, professor

Bo'riyev Sulaymon Bo'riyevich, biologiya fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharopovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Qahhorov Otabek Siddiqovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Qosimov Fayzullo Muhammedovich, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

Jumayev Ulug'bek Sattorovich, psixologiya fanlari nomzodi, dotsent

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО

Научно-теоретический и методический журнал

№ 4, 2020

Журнал включен в список обязательных выпусков ВАК при Кабинете Министров Республики Узбекистан на основании Решении ВАК от 29 декабря 2016 года для получения учёной степени по педагогике и психологии.

Журнал основан в 2001г.

Журнал выходит 6 раз в год

Журнал зарегистрирован Бухарским управлением агентства по печати и массовой коммуникации Узбекистана.

Свидетельство о регистрации средства массовой информации № 05-072 от 22 февраля 2016 г.

Учредитель: Бухарский государственный университет

Адрес редакции: Узбекистан, г. Бухара, ул. Мухаммад Икбол, 11.

e-mail: ped_mahorat@umail.uz

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Главный редактор: Адизов Бахтиёр Рахманович – доктор педагогических наук, профессор

Заместитель главного редактора: Навруз-заде Бахтиёр Нигматович – доктор экономических наук, профессор

Ответственный редактор: Хамраев Алижон Рузикулович – доктор педагогических наук, доцент

Хамидов Обиджон Хафизович, доктор экономических наук

Бегимкулов Узакбай Шаимкулович, доктор педагогических наук, профессор

Махмудов Мэлс Хасанович, доктор педагогических наук, профессор

Ибрагимов Холбой Ибрагимович, доктор педагогических наук, профессор

Чориев Абдушуккур Чориевич, доктор педагогических наук, профессор

Янакиева Елка Кирилова, доктор педагогических наук, профессор (Болгария)

Каххаров Сиддик Каххарович, доктор педагогических наук, профессор

Махмудова Муяссар, доктор педагогических наук, профессор

Баратов Шариф Рамазанович, доктор психологических наук, профессор

Джаббаров Азим Мейликулович, доктор психологических наук, профессор

Суннатов Рано Иззатовна, доктор психологических наук, профессор

Козлов Владимир Васильевич, доктор психологических наук, профессор (Ярославль, Россия)

Морогин Владимир Григорьевич, доктор психологических наук, профессор (Абакан, Россия)

Белобрыкина Ольга Альфонсасовна, кандидат психологических наук, профессор (Новосибирск, Россия)

Чудакова Вера Петровна, PhD (Психология) (Киев, Украина)

Таджиходжаев Закирходжа Абдусаттарович, доктор технических наук, профессор

Аманов Мухтор Рахматович, доктор технических наук, профессор

Ураева Дармоний Саиджановна, доктор филологических наук, профессор

Ахмедова Шоира Негматовна, доктор филологических наук, профессор

Дурдыев Дурдымурад Каландарович, доктор физико-математических наук, профессор

Хаитов Шадман Ахмадович, доктор исторических наук, профессор

Тураев Халим Хаджиевич, доктор исторических наук, профессор

Мирзаев Шавкат Мустакимович, доктор физико-математических наук, профессор

Махмудов Насыр Махмудович, доктор экономических наук, профессор

Бутабоев Мухаммаджон Туйчиевич, доктор экономических наук, профессор

Буриев Сулаймон Буриевич, доктор биологических наук, профессор

Олимов Ширинбай Шарапович, доктор педагогических наук, профессор

Каххаров Отабек Сиддиқович, доктор философии по экономическим наукам (PhD), доцент

Касимов Файзулло Мухаммедович, кандидат педагогических наук, доцент

Жумаев Улугбек Саттарович, кандидат психологических наук, доцент

PEDAGOGICAL SKILLS

The scientific-theoretical and methodical journal

4, 2020

The journal is submitted to the list of the scientific journals applied to the scientific dissertations for **Pedagogic** and **Psychology** in accordance with the Decree of the Presidium of the Ministry of Legal office of Uzbekistan Republic on Regulation and Supervision of HAC (The Higher Attestation Commission) on December 29, 2016.

The journal is published 6 times a year

The journal is registered by Bukhara management agency for press and mass media in Uzbekistan.

The certificate of registration of mass media № 05-072 of 22 February 2016

Founder: Bukhara State University

Publish house: Uzbekistan, Bukhara, Muhammad Ikbol Str., 11.

e-mail: ped_mahorat@mail.uz

EDITORIAL BOARD:

Chief Editor: Ph.D. of Pedagogy, Prof. Bakhtiyor R. Adizov. **Deputy Editor:** Ph.D. of Economics, Prof. Bakhtiyor N. Navruz-zade. **Editor:** DSc, Asst. Prof. Alijon R. Khamraev

Doctor of Economics Sciences Obidjan X. Xamidov

Ph.D. of Pedagogical Sciences, Prof. Uzakbai Sh. Begimkulov

Ph.D. of Pedagogical Sciences, Prof. Mels Kh. Mahmudov

Ph.D. of Pedagogical Sciences, Prof. Holby I. Ibrahimov

Ph.D. of Pedagogical Sciences, Prof. Abdurashid Ch. Choriev

Ph.D. of Pedagogical Sciences, Prof. Yelka K. Yanakieva (Bulgaria)

Ph.D. of Pedagogical Sciences, Prof. Siddik K. Kahhorov

Ph.D. of Pedagogical Sciences, Prof. M. Mahmudova

Ph.D. of Psychology, Prof. Sharif R. Baratov

Ph.D. of Psychology, Prof. Azim M. Jabbarov

Ph.D. of Psychology, Prof. Rano I. Sunnatova

Ph.D. of Psychology, Prof. Vladimir V. Kozlov (Yaroslavl, Russia)

Ph.D. of Psychology, Prof. Vladimir G. Morogin (Abakan, Russia)

Ph.D. of Psychology Sciences, Prof. Olga A. Belobrikina (Novosibirsk, Russia)

Ph.D. of Psychology, Vera P. Chudakova (Kiev, Ukraine)

Ph.D. of Technical sciences, Prof. Shavkat M. Mirzaev

Ph.D. of Technical sciences, Prof. Mukhtor R. Amanov

Ph.D. of Technical sciences, Prof. Zakirkhodja A. Tadjikhodjaev

Ph.D. of Philology, Prof. Darmon S. Uraeva

Ph.D. of Philology, Prof. Shoir N. Akhmedova,

Ph.D. of Physical and Mathematical Sciences, Prof. Durdimurod K. Durdiev

Ph.D. of Historical Sciences, Prof. Shadman A. Khaitov

Ph.D. of Historical Sciences, Prof. Halim H. Turaev

Ph.D. of Economics, Prof. Nasir M. Mahmudov

Ph.D. of Economics, Prof. Mukhammadjon T. Butaboev

Ph.D. of Biological Science, Prof. Sulaymon B. Buriev

Ph.D. of Pedagogical Science, Prof. Shirinboy Sh. Olimov

Ph.D. doctor of philosophy in economics Otabek S. Kahhorov

Ph.D. of Pedagogical Sciences, Prof. Fayzullo M. Kasimov

Ph.D. of Psychology Sciences, Prof. Ulugbek. S. Jumaev

Отабек ҚАҲҲОРОВ, Асрор НОРОВ. Миллий иктисодиёт ривожланишида олий таълим муассасаларида инновацияларни тижоратлаштиришнинг босқичлари	7
--	---

PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA	10
Gennadiy OLEYNIK, Alla VOLOSHINA, Lyudmila SYCHEVSKAYA, Leonid OLIYNYK. Kiev academy of cossacks as the organizer of the experimental field for the study of psychological aspects of perception of cossack ethno-cultural heritage	10
Меҳринисо ПАРДАЕВА. Масофавий таълим натижаларини баҳолашда интернет технологияларидан фойдаланиш аҳамияти.....	15
Бахтиёр СОБИРОВ. Педагог кадрлар умуммаданий компетентлигини ривожлантириш механизми ..	19
Васила КАРИМОВА, Дилхумор МИРЗАБДУЛЛАЕВА. Ўсмирлар ва ота-оналар ўртасидаги низоларнинг сабаблари ва олдини олиш йўллари.....	25
Феруза МУЗАФФАРОВА. Ҳамкорликдаги педагогик жараённинг дидактик мақсадига эришиш технологияси.....	28
Асқар ИБРАЙМОВ. Масофавий ўқитишга замонавий ёндашув ва тамойиллари	32
Бозорбой САФРАЛИЕВ, Кобилжон АБДУЛЛАЕВ. Баня как объект рационального досуговремяпровождения в Бухарском эмирате	37
Розанна АБДУЛЛАЕВА. Принципы обучения русской медицинской терминологии посредством сетевых технологий.....	42
Мўмин ҚОДИРОВ, Гулноза БАХОДИРОВА, Шерзод УРАКОВ. Олий таълим сифати ва ўқитувчиси фаолиятига таъсир этувчи омиллар тўғрисида	48
Абдували БУРХАНОВ, Фотима ЖУМАНОВА. Научные основы педагогических и инновационных технологий	53
Nargiza MULLABOYEVA. Ta'lim muassasalari o'quvchilarida kasbiy ko'nikma va malakalarni shakllantirish tasavvurlari.....	56
Аъзамжон ДАДАХОНОВ. Журналистик таълим тизимига методологик ёндашув.....	61
Умида ГИЯСОВА. Аралаш таълим (blended learning)дан малака ошириш таълим жараёнида фойдаланишнинг психологик ва педагогик асослари.....	69
Durdona AXATOVA. O'quvchilarda mustaqillik va tashkilotchilik sifatlarini shakllantirishda pedagogik mahoratning o'rni	72
Дилмурод САФАРОВ. “Сотувчи-харидор” муносабатлари самарадорлигининг назарий ва амалий модели.....	75
Шокир РАДЖАБОВ, Ўринпошша ҚАЛАНДАРОВА. Таълим беришда ёшларнинг интеллектуал қобилиятларини ривожлантириш омиллари.....	79
Акмал НАЗАРОВ. Спортчилар фаолиятида психологик муҳофазанинг ўрни ва аҳамияти	84
Иван КРУПНИК. Психологическое сопровождение школьников для повышения эффективности обучения и воспитания	88
Sabohat MAZDONOVA. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini oilada kitobxonlikka o'rgatish texnologiyasi...	91
Умида АБДУРАСУЛОВА. Ўқувчиларда морфологик компетентликни шакллантириш ва ривожлантириш технологиялари	95
Зулфия БОЛТАЕВА. Педагогическое проектирование как инновационный компонент деятельности преподавателя	98
Санобар АКБАРОВА. Ўзбекистон ўсмирларида визуаллаштириш қобилиятининг ўзига хос хусусиятлари.....	101
Мухтор АБДУРАХМАНОВ. Ёшлар ва ахборот хавфсизлиги ҳамда уни таъминлаш йўллари.....	107
Анвар ЖАЛИЛОВ. Умумий ўрта таълимда ўқув жараёнини ташкил қилиш йўллари	111
Рухшона ИСРОИЛОВА. Бошлангич синф она тили дарсларини лойиҳалашнинг концептуал асослари.....	115
Гулнора САТТАРОВА. Илк ўспиринлар иродавий сифатларини психокоррекциялаш имкониятлари.....	119
Акрам СУЛТОНОВ. Ўқувчиларда миллий ғояни шакллантириш ижтимоий зарурият сифатида.....	123
Наргиза МИРАШИРОВА. Боланинг мактабда етуклик даражасини таъминлашда ота-оналар муҳим шахсий хусусиятларининг таъсири	128
Азимжон ҚАЛАНДАРОВ. Абу Али ибн Синонинг “Донишнома” асари ҳақида	132

Феруза МУЗАФФАРОВА

Бухоро давлат университети
жисмоний маданият назарияси
ва услубиёти кафедраси
ўқитувчиси

ҲАМКОРЛИКДАГИ ПЕДАГОГИК ЖАРАЁННИНГ ДИДАКТИК МАҚСАДИГА ЭРИШИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ

Ушбу мақолада ҳамкорликдаги педагогик жараённинг дидактик мақсади ва унга эришиш йўллари, ҳамкорликдаги фаолият технологияси ёрдамида таълим жараёнида амалга ошириладиган вазифалар, ҳамкорликдаги фаолиятнинг ўзига хос муайян таркибий қисмлари ва принциплари, ҳамкорликдаги ўқитишнинг янги шакллари, методлари ва усуллари баён қилинган.

Таянч сўзлар: педагогик ҳамкорлик, ҳамкорлик стратегиялари, ўқитувчи фаолияти, дидактик мақсад, компетенция, ўқув ҳаракатлари, педагогик маҳорат, ўқувчилар.

В данной статье описывается дидактическая цель совместного педагогического процесса и способы ее достижения, задачи, которые должны быть выполнены в учебном процессе с использованием совместной технологии, конкретные компоненты и принципы совместной деятельности, новые формы, методы и приемы совместного обучения.

Ключевые слова: педагогическое сотрудничество, стратегии сотрудничества, педагогическая деятельность, дидактическая цель, компетентность, учебная деятельность, педагогическое мастерство, ученики.

This article describes the didactic purpose of the collaborative pedagogical process and ways to achieve it, the tasks to be performed in the educational process using collaborative technology, specific components and principles of collaborative activities, new forms, methods and techniques of collaborative learning.

Key words: pedagogical collaboration, collaboration strategies, teacher activities, didactic purpose, competence, learning activities, pedagogical skills, students.

Республикаимизда баркамол шахсни шакллантириш масалаларига катта эътибор қаратилиб, ёшлар ва уларнинг тарбияси масаласи давлат сиёсатининг устувор йўналиши даражасига кўтарилган. Хусусан, Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегиясида “жисмонан соғлом, руҳий ва интеллектуал ривожланган, мустақил фикрлайдиган, қатъий ҳаётий нуқтаи назарга эга, Ватанга содиқ ёшларни тарбиялаш, демократик ислохотларни чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш жараёнида уларнинг ижтимоий фаоллигини ошириш” [1] каби муҳим вазифалар белгиланган. Бу эса, ўз навбатида, таълим тизимининг интеграциялашган мазмунига замонавий ёндашувларни сингдириш, таълим олувчиларда ҳамкорликка киришиш кўникмаларини ривожлантириш, таълим жараёнида фаолиятли ёндашувга асосланган ҳамкорлик стратегияларидан фойдаланишнинг педагогик-психологик жиҳатлари ва методик имкониятларини аниқлаштириш, ўқувчиларнинг гендер ва ёш хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда ҳамкорликка киришиш суръати, даражаси, йўналганлигини аниқлаштириш, таълим жараёнида фаолиятли ёндашувга асосланган ҳамкорлик стратегияларидан фойдаланиш тизимини устувор принциплар асосида такомиллаштиришни тақозо қилади.

Ҳамкорликдаги педагогик жараёнда ўқувчилар алоҳида-алоҳида тарзда ўз фарзларини илгари суришлари мумкин. Шу асосда улар ўқув вазифаларини биргаликда ечиш стратегияларини танлайдилар. Натижада бир-бирлари билан ўзаро ҳамкорлик ва мунозарага киришадилар. Бундай вазиятда қоидалар, усуллар, ҳулосаларнинг ўрни ва аҳамияти ўзгаради. Мазкур ҳолат жамоавий фаолият жараёнида вужудга келади ва унга тузатишлар киритиш имконини беради. Бу, ўз навбатида, ҳар бир ўқувчига ўзи учун йўл очиш ва илмий билимларни онгли тарзда қўллаш учун шароит яратади. Шунингдек, ҳамкорликдаги ижодий фаолиятга киришишларига кўмаклашади. Бунда ҳар бир ўқувчининг ташаббускорлиги ва мустақиллигига эътибор қаратиш талаб этилади. Бу ҳамкорликдаги педагогик жараёнда янги стратегияларни қўллаш учун асос бўлади.

Ушбу жараёнда ўқувчилар олдида уларни ҳамкорликдаги фаолиятга ундовчи муаммоли топшириқлар қўйилади. Ижодий характердаги махсус топшириқлар синфдан-синфга мураккаблаштирилиши керак. Бунинг учун ўқувчиларнинг руҳий жараёнларини такомиллаштириш талаб этилади. Жумладан, уларнинг тасаввурларини кенгайтириш орқали қўйилган мақсадга эришилади. Шу мақсадда ҳамкорликдаги педагогик жараёнда ролли ўйинларга кенг ўрин ажратиш зарур. Бундай ролли ўйинлар ўқувчиларда хатти-ҳаракатларни ривожлантириш имконини беради. Шу асосда ўқувчиларнинг идроки, тасаввури ва ижодий фаолияти ривожланади.

Ҳамкорликдаги педагогик жараённинг дидактик мақсади ўқувчиларнинг умумий ривожланишларини таъминлашдан иборат. Бундай мақсадга эришиш учун қуйидаги ҳолатларга эътибор қаратиш талаб этилади:

1. Ўқувчиларнинг руҳий йўналишларини ривожлантириш ўзида ақл, ирода ва ҳиссиётларни мужассамлаштиради. Фикрий фаолиятни ривожлантириш эса буюмлар ва тушунчаларни таснифлашни тақозо қилади: топшириқлар ва масалаларнинг шартларини биргаликда таҳлил қилиш, ҳулосаларни шакллантириш кабилар. Умумлашмаларни шакллантириш ўқувчиларни индуктив ва дедуктив усулларни қўллашга йўналтиради. Билим, қўникма ва малакалар ўқитиш ҳамда ҳамкорликдаги ўқув жараёнини ташкил этиш воситаси сифатида намоён бўлади. Ҳамкорликдаги педагогик жараён мазмуни, методлари, шаклларига бўлган асосий талаблар тизимнинг натижавийлигини белгилаб, ўқувчиларнинг қулай ва умумий ривожланишини таъминлашда ўз ифодасини топади.

2. Ҳамкорликдаги педагогик жараён юқори даражада ташкил этилиши учун қийинчиликлар ва зиддиятларни бартараф этишнинг зарур стратегияларини қўллаш асосида қутилган самарадорликка эришиш имконияти туғилади. Қийинчиликларни бартараф этишга қаратилган чора-тадбирлар ҳар бир ўқувчининг индивидуал ривожланиш даражасини ҳисобга олган ҳолда ишлаб чиқиши керак.

3. Ўқув-методик мажмуаларда назарий билимларнинг етакчилик мавқеига эғалиги принципи татбиқ этилиб, ўқув материалларини жадал ўргатиш маромига амал қилиш талаб этилади. Мазкур ёндашув таълим сифатини таъминлаш имкониятига эғалиги билан алоҳида аҳамият касб этади. Ўқувчилар билимларни мустаҳкамлаш жараёнида шошмасликлари, шу билан бир қаторда бир жойда қотиб ҳам қолмасликлари керак. Таниш билимлар, тушунчалар, маълумотлар янги ўзлаштирилганлари билан ўзаро алоқадорликда идрок этилиши зарур. Ўқувчиларга ўқув материалларини бундай тарзда тақдим этиш уларнинг ўқув-билув жараёни олдига қўйган талабларни англаб етишларига қўмаклашади.

4. Ҳамкорликдаги педагогик жараённинг асосий мақсадларидан бири ўқитувчиларнинг кундалик фаолиятлари ва ўқувчиларнинг билимлари бойишини таъминлашдан иборат. Ўқитишнинг методик тизими яхлит тизим сифатида кўп қирралиги ва барча ўқув фанларини ўқитиш хусусиятларини мужассамлаштирганлиги билан алоҳида аҳамият касб этади.

Турли ўқув фанлари доирасида ўқув материалларини ўқувчиларга тақдим этиш, методик тизимнинг типик ўзига хослиги ва дидактик принципларга мувофиқ келишини таъминлаш асосида уларнинг ривожланишига яхлит тарзда таъсир кўрсатиш имконияти яратилади. Ўқитувчи билан ўқувчилар ҳамда ўқувчилар билан ўқувчиларнинг ҳамкорликда фаолият кўрсатишларига эришиш учун муваффақият келтирадиган вазиятларни вужудга келтириш талаб этилади.

Таълим мазмунини танлашда ўқувчиларда ақлий ва жисмоний фаолият усулларини бир йўла ривожлантириш, ўқув жараёни мазмунини ўзлаштиришда уларнинг истиқболга йўналтирилган муваффақиятли фаолиятларини ташкил этиш, ўқув машқларини тушунишлари, ўқитувчи-ўқувчи, ўқувчи-ўқувчи орасидаги ҳамкорлик муносабатларини йўлга қўйиш, муваффақият вазиятларида ҳар бир таълим олувчининг самарали фаолият кўрсатишини таъминлашни назарда тутиш зарур.

Ўқувчилар учун мўлжалланган ақлий ҳамда жисмоний машқлар ўқитувчи томонидан ўқитишнинг янги шакллари, методлари ва усулларини тақдим этиш асосида такомиллаштирилади. Бундай воситалар сирасига ҳамкорликдаги ўқув ишлари учун мўлжалланган топшириқлар, мантикий характердаги машқлар, ўқувчиларни атроф-муҳит билан таништиришга бағишланган саволлар ва топшириқлар, бир-бирини назорат қилиш ва баҳолашга йўналтирилган топшириқлар ҳамда туркум машқларни киритиш мумкин.

Ақлий ҳамда жисмоний машқларни танлашда ҳамкорлик принципига таяниш қутилган самарадорликка эришиш имконини беради. Чунки ҳамкорликдаги фаолият технологияси ёрдамида таълим жараёнида қуйидаги вазифалар ҳал қилинади:

- ўқувчиларга ўз ақлий ва жисмоний имкониятларини тўлиқ рўёбга чиқаришлари учун қўмаклашиш, уларнинг ўзига хос хусусиятларини намоён қилишларига шароит яратиш;
- ўқувчиларда ҳамкорликдаги фаолиятни амалга ошириш, ўзаро мулоқотга киришишлари учун зарур бўлган шахсий сифатларни шакллантириш;
- ҳамкорликдаги фаолият жараёнида ҳар бир ўқувчининг қалбан ҳамда ҳиссий жиҳатдан осойишталигини таъминлаш кабилар.

Бугунги кунда ўқувчиларнинг ҳамкорликдаги ўқув фаолиятларининг натижаси етарлича самарали эмаслиги ҳақида кўп гапирилмоқда. Мазкур самарадорликни таъминлаш йўллари, усуллари изланмоқда.

Маълумки, ўқувчининг ўқув фаолияти босқичма-босқич, изчил ривожланиш характериға эға бўлиб, бунинг учун у, биринчи навбатда, ушбу фаолиятға киришиш тажрибасини ўзлаштириши лозим. Чунки инсон муайян фаолиятда самарадорликка эришиш учун зарур тажрибаға эға бўлиши талаб этилади. Ўқувчининг ўқув фаолияти, биринчи навбатда, унинг ўзига йўналтирилган бўлиши керак. Ўқувчилар нафақат билимларни эгаллашлари, балки уни ўзлаштириш усулларини ҳам билиб олишлари лозим.

Ўқувчилар ўқиш, ёзиш, ҳисоблаш, жисмоний машқларни бажариш кўникмаларини эгаллар эканлар, улар дастлаб ўз хатти-ҳаракатларини ўзгартиришлари, ўқув жараёниға мослашишлари лозим. Шундагина улар ўзларини ўраб турган маданий муҳитни ўқув ҳамда ақлий ҳаракатлар ёрдамида ўзлаштирадилар. Ўқувчи ўзининг олдинги ва ҳозирги қиёфасини таҳлилий фаолияти натижасида қиёслайди. Ўқувчиларнинг шахсий ўзгаришлари уларнинг ютуқлари сифатида намоён бўлади.

Ўқувчининг ўқув фаолиятидаги ўзига хос ҳолат – ўз-ўзини таҳлил қилиши, ўзи эришган янги ютуқларини кузатиши ва ўзгаришларни қайд этишида намоён бўлади. Ҳар бир ўқувчи “Мен бу ишни бажара олмадим”, “Бунисини эса бажара оламан”, “Бўлди”, “Эришдим” деб айта олиши учун ўзи ва синфдошларининг ўқув фаолиятини чуқур таҳлил қила олиши керак. Бунинг учун у ўзи ва синфдошларининг ютуқлари ҳамда фаолиятидаги ўзгаришларни баҳолай олиши лозим. Бунинг учун ўқувчи айна бир ватқнинг ўзида ўзгара олиши керак. Энг муҳими мазкур ўзгаришни унинг ўзи амалға ошириши лозим. Агар ўқувчи такомиллашган ўқув фаолияти орқали ўзи ва синфдошларидаги ўзгаришларни таҳлил қила олса, у ўз-ўзини ривожлантира олиши мумкин. Бу ўқувчиларнинг руҳий жиҳатдан ўқув фаолиятиға тайёрлиги, мазкур фаолият билан бандлигидан далолат беради.

Ўқувчиларнинг ўқув фаолиятларини таҳлил қилар эканмиз, улар ўз-ўзларини қандай баҳолашларига ҳам эътибор қаратишимиз лозим. Ўзларининг баҳолашға оид ҳаракатлари туфайли ўқувчилар билим, кўникма ва компетенцияларни қай даражада ўзлаштирганликларини аниқлай оладилар. Шундагина улардан талаб қилинган ҳаракат усулларини қанчалик мақсадға мувофиқ тарзда бажарганликлари аниқ намоён бўлади. Натижада улар мазкур усуллардан қўплаб амалий характердаги топшириқларни бажаришда унумли фойдаланиш тажрибасига эға бўладилар. Шу тариқа ўқувчиларнинг ўз фаолиятлари натижаларини аниқлашда баҳо таянч восита ҳисобланади. Бундай ўқув фаолияти ўқувчининг тараққиёти ҳамда ўзлаштириш даражасига сезиларли ижобий таъсир кўрсатади. Агар ўқитувчи ўқувчиларнинг ҳамкорликдаги ўқув фаолиятларини нотўғри ташкил этган бўлса баҳолаш ўзининг барча вазифаларини бажара олмайди. Ҳамкорликдаги ўқув фаолияти ўқувчилардаги шахсий ўзгаришларни таҳлил қилишдан бошланиши керак. Ўқитувчи ўқувчиларни баҳолар экан, ўқувчилар ўз-ўзлари ва синфдошлари фаолияти натижаларини баҳолашни ўрганадилар.

Ўқувчиларнинг биргаликдаги ўқув фаолиятлари ўзининг муайян таркибий қисмларига эға. Ҳар бир таркибий қисм иккинчиси билан ўзаро чамбарчас боғланган бўлади. Жумладан:

1) *ўқув топшириғи* – бу ўқувчилар биргаликдаги фаолият жараёнида нималарни ўзлаштиришлари кераклиғи ҳамда уларни эгаллаш усулларини ўз ичига олади;

2) *ўқув ҳаракатлари* – бу ўқувчилар биргаликдаги ўқув ҳаракатлари жараёнида нима қилишлари кераклиғи, ўзлаштирилган ҳаракат намунасининг шаклланиши ҳамда ушбу ҳаракатни амалға ошира олишлари лозимлигини кўрсатади;

3) *назорат ҳаракатлари* – бу жараёнда ўқувчилар ўзлари амалға оширган ҳаракатлари билан намунадагисини ўзаро қиёслайдилар;

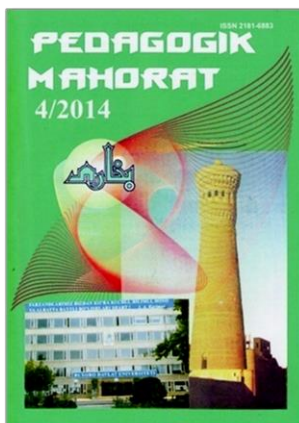
4) *баҳолаш ҳаракатлари* – ўқувчиларнинг ҳамкорликдаги фаолият жараёнида эришган натижаларини аниқлаш, улардаги ўзгаришлар даражасини баҳолашда намоён бўлади.

Ўқув фаолиятининг мазкур таркиби унинг тўлақонли шакли ҳисобланади. Ўқув фаолиятининг бундай таркиби босқичма-босқич шаклланади. Бошланғич синф ўқувчиларида эса ўқув фаолиятининг бундай таркибини шакллантириш узоқ давом этадиган ҳамкорликдаги дидактик жараёнда амалға ошади. Баъзи ҳолларда ўқувчилар ўзлари ва гуруҳдошларининг ютуқларини аниқ ва тўғри баҳолашға интиладилар. Бунинг учун улар топшириқларни тушунишлари ва ўзлари ҳамда гуруҳдошларининг ютуқларини текшириш ва баҳолаш усулларини билишлари лозим. Буларнинг барчаси ўқитувчи томонидан ўқувчиларнинг ҳамкорликдаги ўқув фаолияти қай даражада ташкил этилганлиғига боғлиқ. Шунингдек, ўзлаштириладиган ўқув материаллари, бажариладиган машқларнинг аниқ мазмуни ва ўқувчилар фаолиятининг ўзига хослиғи ҳам бу тизимда муҳим ўрин эгаллайди. Масалан, ўқувчиларни матнларни ўқишға ўргатишда уларға сўзларни ўқиш ва таҳлил қилишнинг асосий усулларини ўргатиш талаб этилади. Жисмоний машқларни бажаришға ўргатишда ўқитувчи ўқувчиларға ўз-ўзи ва тенгдошларининг ҳаракатларини назорат қилиш усулларини ўргатиши лозим.

Таълим жараёни субъектларининг ҳамкорликдаги фаолиятини ривожлантиришда муайян принципларга таяниш лозим. Ўқув жараёнининг очиклиги, компетенциявий ёндашувга асосланиши, унда лойиҳачилик ва жамоавий ёндашувнинг устуворлиги, лидерларни аниқлаш ва намоён этишнинг танловга асосланганлиги, янги ёндашувларнинг амалиётга муваффақиятли татбиқ этилиши, комплекс ечимларнинг манзилли йўналтирилганлиги ва қабул қилинадиган ечимларнинг ишчанлик характериға эғалиги муҳим аҳамиятга молик.

Адабиётлар

1. Дьяченко В.К. Сотрудничество в обучении: О коллективном способе учебной работы: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1991. – 192 с.
2. Дилова Н.Ғ. Бошланғич таълим жараёнида ўзаро ҳамкорлик муҳитини шакллантириш механизмларини такомиллаштириш. Педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD). ... дисс.авт.– Нукус., 2018. – 50 б.
3. Плигин А.А. Стратегии обучения – основные компоненты личностно- ориентированного образования. // Личностно-ориентированные подходы в образовании. / Под ред. Скоробогатовой. – М.: 2002. – С. 20 – 32.
4. Сафарова Р., Юсупова Ф., Сулаймонова Г., Қосимова Д., Дилова Н., Садуллаев Б. Ўқувчиларда ўзаро дўстона муносабатларга асосланиб ҳамкорликда фаолият кўрсатиш кўникмаларини шакллантириш стратегияси//Монография. Т.: Fan va texnologiya, 2014. – 154 б.
5. Ситаров В.А. Проблемное обучение как одно из направлений современных технологий обучения // Знание. Понимание. Умение. 2009. - №1. С. 148–157.
6. Сафарова Р.Г. Педагогическое сотрудничество как средство повышения качества учебного процесса //Ж. Актуальные проблемы современной науки, 2013 й. №3, с. 109-111.

Buxoro davlat universiteti muassisligidagi
 “PEDAGOGIK MAHORAT”
 ilmiy-nazariy va metodik jurnali
 barcha ta’lim muassasalarini
 hamkorlikka chorlaydi.

Pedagoglarning sevimli nashriga aylanib ulgurgan “Pedagogik mahorat” jurnali maktab, kollej, institut va universitet pedagogik jamoasiga muhim qo‘llanma sifatida xizmat qilishi shubhasiz.

Mualliflar uchun eslatib o‘tamiz, maqola qo‘lyozmalari universitet tahririy-nashriyot bo‘limida qabul qilinadi.

Manzilimiz: Buxoro shahri, M.Iqbol ko‘chasi 11-uy
 Buxoro davlat universiteti, 1-bino 2-qavat, 208-xona

Tahririyat rekvizitlari:

Moliya vazirligi g‘aznachiligi

23402000000100001010

MB BB XKKM Toshkent sh. MFO 00014 INN 201504275

BuxDU 400110860064017950100079002

Pedagogik mahorat: rivojlanamiz va rivojlantiramiz!

PEDAGOGIK MAHORAT Ilmiy-nazariy va metodik jurnal 2020-yil 4-son (74) 2001-yil iyul oyidan chiqa boshlagan. OBUNA INDEKSI: 3070	Buxoro davlat universiteti nashri Jurnal oliy o‘quv yurtlarining professor-o‘qituvchilari, ilmiy tadqiqotchilar, ilmiy xodimlar, magistrantlar, talabalar, akademik litsey va kasb-hunar kollejlari hamda maktab o‘qituvchilari, shuningdek, keng ommaga mo‘ljallangan. Jurnalda nazariy, ilmiy-metodik, muammoli maqolalar, fan va texnikaga oid yangiliklar, turli xabarlar chop etiladi. Maqolada keltirilgan faktlarning to‘g‘riligi uchun mualliflar mas’uldir. Nashr uchun mas’ul: Alijon HAMROYEV. Musahhih: Muhiddin BAFAYEV. Muharrir: Gulchehra Cho‘lloyeva	Jurnal tahririyat kompyuterida sahifalandi. Chop etish sifati uchun bosmaxona javobgar. Bosishga ruxsat etildi 25.08.2020 Bosmaxonaga topshirish vaqti 05.09.2020 Qog‘oz bichimi: 60x84. 1/8 Tezkor bosma usulda bosildi. Shartli bosma tabog‘i – 20,6 Adadi – 100 nusxa Buyurtma № 134 Bahosi kelishilgan narxda. “Sadriddin Salim Buxoriy” MCHJ bosmaxonasida chop etildi. Bosmaxona manzili: Buxoro shahri M.Iqbol ko‘chasi 11-uy.
---	--	---